

Labyrinty Vaclav Lastouski

I

V posledních několika letech stalo se mým zvykem vyjíždět na týden či dva do některého kouta Běloruska za poznáním míst spojených s naší starodávnou historií. Dávno mě již svými modravými pahorky a romantickou, do legendárních časů sahající historií, vábil Polock, a rozhodl jsem se tedy letos strávit svých několik volných letních týdnů v Polocku. Vposledku měl na mé rozhodnutí vliv dopis, který jsem obdržel od tamního archeologa Ivana Ivanaviče, oznamující, že kolem něj vznikl kroužek místních milovníků historie. „Za našich večerních volných rozprav vpravdě ožívají minulé věky – v pohádkách, legendách a fantaziích...“, psal mi ve svém listě.

Téhož dne večer jsem ve Vilně sedl na vlak, a druhého dne ráno jsem již kráčel starými polockými ulicemi a hledal hostinec, kde bych se ubytoval.

Den jsem strávil u Ivana Ivanaviče, kde jsem si prohlížel zajímavé kachle a plíšky, pocházející z vykopávek v někdejší knížecím sídle v Bielčycích. Seznámil jsem se u něj se dvěma členy spolku, kterému říkali Archeologická svobodná kontrafraternie. Jedním z nich byl místní úředník, poruštěný Němec, kterého jsem znal díky brožurce, kterou napsal kdysi, v dobách, kdy ještě bylo pro úřední kariéru módní a nezbytné projevovat velkoruský šovinismus. V oné brožurce si kladl za cíl dokázat, že v ruštině je třeba psát název města nikoliv Polock, ale Polotsk, a že v této změně prastarého názvu snad tkví středobod „poruštění země“. Jeho brožurka měla za následek, že v místním ruském pravopise zavládl chaos, neboť někdo začal vskutku psát Polotsk, polotský atd., zatímco jiní zašli ještě dále a psali Polotěsk, zatímco konzervativci a místní se drželi starého názvu.

Při našem nynějším osobním seznámení jsem se dozvěděl, že již čtyřicet let sbírá materiály a dokumenty, spojené s historií kraje, a že má doma dva pokoje přetékané těmito materiály, mezi nimiž se nacházejí věci neodhadnutelné ceny.

Druhým byl někdejší statkář z okolí, který pověsil hospodaření na hřebík, rozprodal pozemky a teď žil z hotových peněz v Polocku, ve vlastním domku se zahradou. Jeho otec měl blízké vztahy s baziliány a on sám se zajímal ponejvíce o démonologii, kabalistiku apod. Podle slov Ivana Ivanaviče vlastnil „černokněžnickou knihovnu“, kterou nikomu neukazoval a knihy z ní nepůjčoval. Ovládal hebrejštinu a rád si čas od času zašel do synagogy podiskutovat.

Smluvili jsme si setkání i s dalšími členy „svobodné kontrafraternie“ u Ivana Ivanaviče doma.

Večer se objevili ještě dva. Jedním z nich byl místní polocký měšťan Hryhor N., mlčenlivý stařec s šedivými kníry, jenž tvrdohlavě hovořil pouze bělorusky a občas předstíral, že některým ruským slovům nerozumí. Tehdy se na takové slovo několikrát zeptal a opakoval ho bělorusky, přičemž na něj kladl zvláštní důraz. Byl mi představen jako Podzemní člověk – jeho oborem byla znalost různých fantastických legend o podzemních chodbách a o divech, jež se v nich skrývají. Uměl vyprávět s překvapivým realismem, ale vždy uzavíral vyprávění slovy: „Tak se to vypráví, ale kdo ví, zda je na tom alespoň špetka pravdy.“

A konečně posledním členem „kontrafraternie“ byl městský učitel, muž středních let, který se zajímal hlavně o místní historii v období předcházejícím pokřtění Krivičů.

Když jsme se seznámili, rozsadili jsme se za stůl do pohodlných, hlubokých a měkkých křesel s širokými opěrkami, takzvaných klubovek. Na stole vesele šuměl samovar a vedle něj se vyjímal láhev s vodkou „starkou“, pokrytá vrstvou prachu a plísně. Na talířcích byly lákavě rozloženy

uzeniny všemožných druhů: vepřové, klobásky a salámy, jež nemají sobě rovna, jsou-li připraveny podle starých receptů rukama běloruských hospodyň.

Po druhé či třetí skleničce se ke mně naklonil Podzemní člověk a začal dokazovat, že hora, na níž stojí Horní zámek, je umělá. Původně to byla jen mohyla slavného vládce celé pobaltské „oráčské“ Skýtie, kterou později zvýšili, a na níž stálo božiště zasvěcené Panně – Slunci, jež zde byla ctěna v podobě ohnivého ptáka s dívčí hlavou. Sáhl do kapsy a podal mi bronzový přívěšek se stylizovaným obrázkem velmi charakteristického, ale mně doposud neznámého stylu. Na jedné straně přívěšku byl ochranný znak, tvořený dvojicí hadů, na druhé pak Panna-Slunce v podobě ptáka s lidskou hlavou, obklopenou nimbem.

„Podobné mince dříve často nacházeli kolem hory. Tuhle jsem sám vykopal v písku.“

Do našeho rozhovoru se vmísil učitel, který řekl: „Vidím, že vás nutí k údivu vybroušený styl vyobrazení. A jsem si jist, co si myslíte: jak primitivní! Lidé toužili něco zpodobnit, ale nemohli překonat techniku, a proto vytvořili cosi jako stín podoby skutečných hadů. A právě v tomto tkví naše nejzásadnější nepochopení starověku. Podívejte se na rozvoj umění v Řecku: tam po hrubě realistických sochách Feidia a jeho současníků, po vulgárním klasicismu nastává pozdější období – byzantské. Byzantský sloh není úpadkem umění, je jeho vyšším stupněm. První období se patří zařadit, stejně jako v rozvoji náboženském, ke zbožnění přírody, druhé – k tvoření přírody podle svého zámyslu a chtění. V prvním období člověk nedůvěřuje ve své duchovní síly, zdá se mu, že zvíře je nejen fyzicky, ale i duchem silnější nežli on, svět zvířat mu imponuje, a počíná ho tedy uctívat. Proto svou hlavu rád zdobí býčími rohy a tělo halí do medvědích kožešin či na něj zpodobňuje zvířata a hady, jež mu imponují. Avšak tehdy, když v důsledku rozvoje kultury člověk poznává sám sebe a dokáže ocenit vlastní duchovní sílu, odvrhne spolu s býčími rohy i zbožnění realistických uměleckých forem. Sám počíná tvořit neexistující formy a vytváří kánon umění. Byzantské umění je uměním vyššího vývojového stupně než řecký klasicismus, neboť je uměním nikoliv naturalistickým, ale kanonickým. To, co vidíme v Řecku, se opakuje všude, kde jen lidská civilizace dosáhla nejvyšší úrovně: v Asýrii, v Babylóně, v Egyptě, v Indii, v Číně i v Japonsku…

Tento přívěšek dokazuje, že i my jsme v této zemi, v tomto kraji, zažili rozkvět vysoké svébytné kultury, jež zahynula, a jejíž velmi vzácné ostatky jsou pro nás zatím tajemnými kryptonimy, srozumitelnými jen nemnohým, abych tak řekl, zasvěcencům. Naše neštěstí je v tom, že náš kraj nemá ani kámen, vhodný pro stavitelství, ani doly s bohatstvím nerostů, a z toho důvodu jediným materiálem, vhodným pro stavitelství, bylo dřevo. Naše nádherné budovy byly ze dřeva, z materiálu nepřilíživě trvanlivého. Naše písemné památky nebyly tesány do kamene, ale psány na plátky březové kůry, jež lehce hořely a hnily. Řekněte: byla-li by kultura Egypta, Indie či Babylónu dřevěná, věděli bychom snad o ní dnes něco? Ne.“

„Zcela správně,“ řekl statkář. „Naši předci prošli stadiem vysoké kultury. Jako důkaz mohu uvést, že až do nynějška se mezi naším prostým lidem, jenž půl tisíciletí se již nachází pod cizím jařmem, až do nynějška se vyskytují vlastní názvy nejdůležitějších souhvězdí. Například hvězdu Venuši nazývají až dodneška vesničané Čahir. Pod názvem Čahir se Venuše nachází v supraslském kalendáři 18. století, kde se o ní praví: „*Hvězda Čahir mezi všemi hvězdami 10 míst v každém měsíci má, a po třikráte prochází na každé místo každého měsíce*“. Velkou medvědicí nazývají Stožary; Plejády Řešeto či Pavoučí hnízdo, Orion Kihace; tři hvězdy poblíž Mléčné dráhy nazývají Přadleny nebo Železná obruč; na počátku Mléčné dráhy znají Žence, a samotná Mléčná dráha je pro ně Vojenský stan. Těchto názvů se dochovalo mnoho. Avšak co to znamená? To znamená, že byla kdysi doba, kdy u nás vzkvétala astrologie, jejíž hluboké znalosti byly privilegiem třídy učenců, ale snad byla současně naukou, přístupnou všem stavům.“

Tu ho přerušil starý úředník, řka: „V mé sbírce se nacházela vyobrazení knih, psaných na březové kůře nesrozumitelnými znaky, podobnými runovému písmu. Mám údaje, jež mi dovolují tvrdit, že tzv. Jatvjagové nebyli samostatným kmenem, jak se chybně soudí, avšak jde o název třídy kněží za

pohanských časů. Oněch hvězdářů a hvězdopraců, v dnešním jazyce astronomů, kteří byli současně i třídou kněží, duchovních. Prosím, abyste si povšimli podobnosti pojmů, jež obsahují slova „Jatvjag“ a „žrec“. Tu i tam bylo k vytvoření slova užito pojmu, spojeného s jídlem: žrát, jíst. Jděte z této místnosti na trh a zeptejte se, kde prodávají věci k snědku? Každý vám odpoví: na jatkách. Ve staropolštině se oběť nazývá „objata“ - zde opět vidím ve slově tentýž pojem jídla. Náš vesničan i nyní nazývá jídlo „jatvo“, slovanské jastvo, jastva. Polsky se píše ono slovo „jadawingowie“, tedy i zde je kořen „jad“, „jada“...

Za starých časů nebyl mezi slovy „jatvjag“ a „žrec“ větší rozdíl, než je v našem dnešním chápání mezi slovy „duchovní“ a „žrec“. Pro bojovné a ke všemu pohanskému nepřátelské křesťanství byli všichni, spojení se starou vírou: duchovní, obyčejní šamani i věštcí - jen všeobecně opovrhovaní žreci. Tato inteligence staré víry, jíž byla vlastní vysoká kultura, si ošklivila zabíjení jako prostředek boje s novou vírou a emigrovala do zapadlých pralesů, k hranicím Litvy, jež se držela staré víry, podobné víře jejich. Jak tam bývali pronásledováni a vyhazováni, jak byla jejich sídla vypalována a oni sami hubeni, o tom už nám vyprávějí ruští a polští letopisci. Tehdy, když zanikli Jatvjagové, zanikla i naše stará předkřesťanská kultura.“

Tu si znovu vzal slovo Podzemní člověk: „Já nevím, jak se říkalo kněžím v předkřesťanských časech. Ale že se zabývali astrologií – toť jistá věc. „Snad znáš, Vášo,“ obrátil se na mě, „Bohinské jezero? Zajímavé místo! Celé okolí jest plno starého života. Na jezeře je poloostrov Bohina, jenž je nazýván tak proto, že tam byla slavná božiště. Při konci jezera, na písčném místě, se nachází mohyly dávnověkých hrdinů; toto místo, místo žalu a zármutku, v našem jazyce mohilki, se nazývá Žal-bor. Na ostrově se kdysi, ještě před zrušením nevolnictví, tyčil vysoký kopec, v jehož nitru byla svatyně staré víry s jediným okenním otvorem, skrze nějž dovnitř dopadal paprsek slunce pouze v pravé poledne. Ten kopec odstřelili Moskali v době polského povstání, protože se domnívali, že to je pevnost. Tam, v Bohini, jsou také podzemní chodby uvnitř hory, zrovna jako u nás pod Horním zámkem. Stará nauka a stará kultura nebyly ztraceny. Lidé říkají, ale kdož ví, zda je na tom alespoň špetka pravdy, že pod Horním zámkem jsou za hrobkou neznámého vládce úložiště s nevýslovnými poklady. Říkají, že když obejdete rozměrný náhrobek, najdete vpravo zděnou chodbu, mající šedesát kroků na délku, jíž se vchází do úkrytů se starými knihami. Zčásti psány tyto na prkénkách, zčásti pak na březových destičkách. Knihy jsou uloženy ve stříbrem kovaných truhlách, zevnitř potažených kůží. Z této prastaré bibliotéky vede chodba dále do pokladnice... Ale pouhá myšlenka na výpravu tam jest strašná.“

Jeho hlas přerušila křeč v hrdle, on sám se v křesle jaksi zkroutil a oči mu znehybněly, jakoby se upřeně zahleděl do neznámých dálek.

Rozhovor na okamžik utichl. Po chvíli se stočil ke slavné polocké knihovně, kterou za svého dobývání Polocku roku 1572 hledal, ale nenalezl, Ivan Hrozný a již papež Řehoř XII. Posevinovi přikazoval najít a poslat do Říma. Všichni jednohlasně ujišťovali, že ona knihovna byla tehdy dobře ukryta a dnes nachází se někde v podzemních sklepeních Polocku. Ivan Ivanavič vyprávěl, že na vlastní oči četl ve starých matrikách v archivu vitebského luteránského kostela zápis na březové kůře o tom, že igumen Bielčyckého kláštera naložil před moskevským obležením všechny klášterní skvosty i knihy a vydal se s nimi po proudu Dviny, aby to všechno ukryl v podzemí Horního zámku. Starý úředník vypočítával všechny knihy, které se nacházejí v ukryté knihovně.

„A především je tam,“ řekl, „letopis Polockého knížectví, psaný rukou svaté Eufrosíny, původní exemplář Nestorova letopisu, neboť opisy, jež se dochovaly do našich dnů, jsou plny omylů a mají s originálem málo společného, pak také vlastnoruční zápisy bratrů Cyrila a Metoděje, díla byzantských chronografů apod.“

Statkář řekl: „Baziliáni věděli, kde je knihovna ukryta, ale ve strachu, aby se jí nezmocnili jezuité a

nezničili ji, uchovávali toto místo v tajnosti.“

Povídání trvalo dlouho do noci.

Poté, co jsme se rozloučili, rozešli jsme se každý jinam.

Můj pokoj v hotelu byl v prvním patře. Měl okno, kterým byla vidět zahrada, za níž stál zděný dům, pyšníci se komínem se zdobnou hlavou v podobě koruny. Poločtí starousedlíci vyprávějí, že dříve bylo ve městě více takových ozdobných komínů, ale časem vymizely. V srdci jsem pocítil lítost nad starým a blízkým, ale vytrácejícím se světem. Ve slohu komínové hlavy bylo cosi neuchopitelného, co mi přivádělo na mysl sloh přívěšku, který jsem nedávno viděl v ruce Podzemního člověka. Žily snad ještě pozůstatky onoho slohu? Opřel jsem se hlavou o rám a zamyslel jsem se. Fantazie mi malovala město v onom slohu, město s těmi nejpodivnějšími ohromnými budovami...

II

Sotva jsem zadřímával, vyrušilo mě tiché zaťukání na okno. Vyskočil jsem z postele a když jsem přistoupil k oknu, spatřil jsem kníratou tvář Podzemního člověka. Posunky mi naznačoval, abych mu otevřel okno, přičemž mi prstem na rtech ukazoval, abych vše provedl v tichosti.

Když bylo okno otevřeno, sedl si na parapet, šňupl si ze stříbrné tabatěrky a začal šeptem mluvit: „Už dávno znám cestu do ukryté knihovny, ale sám jsem do ní nevcházel a ani jsem ji nikomu neukazoval. Mlčel jsem ze strachu, aby nás neokradli i o tento poslední poklad. Oblecte se, půjdeme! Vzal jsem s sebou svíčku, lucernu a vše, co je třeba.“

Nemusím říkat, jak rychle jsem byl oblečen a přichystán na cestu.

Slezli jsme dolů po žebříku, který jsme poté položili na zem kousek vedle. Sami jsme potichoučku vyklouzli vraty a vydali se směrem k Hornímu zámku. Asi po dvaceti minutách jsme byli na místě. Na hoře ze strany řeky tehdy ještě stály ruiny zámku, v nichž do roku 1839 sídlil baziliánský uniátský klášter.

Zámek se prý stal zříceninou až ve čtyřicátých letech. Nejprve z něj na rozkaz cara Mikuláše I. sňali měděnou střechu a poslali do Petrohradu ke stavbě Isakijevského chrámu, později pak někdo snad nedopatřením, a snad záměrně budovu podpálil. Po požáru byl zámek více než půl století ponechán napospas přírodním silám. Zříceninou nakonec ruská vláda kolem roku 1913 prodala nějakému dodavateli stavebních materiálů, Moskalovi, který úctyhodně zdi rozebral a cihly odvezl na šífech do Rigy.

Avšak tehdy, když jsme do budovy vstupovali, byla v její části, a sice v levém rohu na úrovni přízemí, ještě dochována klenba. Potmě jsme došli až do velkého rohového sálu, jehož stěny i strop byly pokryty starými freskami, které místy opadaly, setřely se nebo byly oškrábány. Napravo, mezi dvěma dveřními otvory, byl okrouhlý výklenek až k samé podlaze.

„Tu právě je vchod do podzemí,“ řekl můj průvodce a počal rukama odhrabávat suť, která zasypávala výklenek do výše dobrého půl aršínu. Společným úsilím jsme očistili dno výklenku, jež bylo zhotoveno z jediné kamenné desky o ploše čtverečního metru.

„To jsou dveře,“ řekl Podzemní člověk, zasunul železný prut do štěrbin mezi kameny a ztěžka jím zapáchil. Cosi hluše zapraskalo a deska se z jedné strany počala spouštět dolů. Ukázaly se zděné točité schody, po kterých jsme ve slabém světle matné lucerny počali sestup dolů. Když byly naše

hlavy na úrovni spustivší se desky, zdvihla se deska sama od sebe nahoru a uzavřela se pomocí mechanismu, k ní připevněného.

„Krom mne živá duše neví o tomto vchodu. Ty budeš druhým, kdo se s ním obeznámí a předá tajemství potomkům. Ale předtím, než vejdem do tajných chodeb, v nichž naši předvídaví pradědové ukryli své nesmírné kulturní, ale i materiální bohatství, musíš dát slib, složit přísahu, že uchováš tajemství navěky,“ pravil stařec slavnostním hlasem s důrazem na každém slově.

Vyslovil jsem svůj souhlas, a stařec vykročil dále. Šli jsme asi deset minut úzkou klikatou chodbou se zčernalými stěnami, jež mířila stále hlouběji. U jedné ze zatáček mne můj průvodce zadržel, řka: „Pamatuj, po sedmém rohu následuje past.“

Před námi byla do cihlové podlahy, s níž byla na stejné úrovni, vsazena sáh dlouhá a od jedné stěny k druhé široká dubová deska. „Tahle deska je upevněna na točně, kdo o ní neví, stoupne na ni, propadne se do hluboké studny a deska se sama otočí zpátky na místo.“

Aby mi průvodce ukázal, jak se to stane, zatlačil holí na konec desky, a ta se zhoupala dolů, přičemž odkryla černou průrvu v podobě studně, jež se pod ní ukrývala. Průvodce podržel desku v této poloze a mně přikázal vytáhnout prkno, zasunuté za železnými skobami po straně zděné studny, které jsme položili přes otvor, přešli po něm na druhou stranu a opět ho z druhé strany uložili na místo.

Po několika krocích jsme našli ve zdi nízká černá dvířka, za nimiž byla pohyblivá stěna. Tu jsme odsunuli a vešli do dosti rozlehlé místnosti se zděnými lavicemi podél stěn. Uprostřed stál vysoký podstavec a na něm starodávná rakev, jež byla v některých částech Běloruska donedávna známa pod názvem „korsta“. Korsta je tlustá kláda s uprostřed vysekaným otvorem, do kterého vložili nebožtíka. Otvor pak uzavřeli odřezkem z téže klády. V obzvláště závažných případech, když byli pochováváni bohatí či zasloužilí lidé, byla korsta natírána smolou a pevně, jako bandáží, omotána dlouhými pásy březové kůry, které byly ovázány ještě dobře prosmolenými provazy. Takto vyrobená korsta mohla ležet v zemi celá století, aniž by podlehla rozkladu. Podobné korsty jsem viděl už dříve, když jednoho jara Dvina spláchla staré pohřebiště - voda je odnášela po svém toku či naopak nechávala narážet do břehu, a vesničané je chytali, aby je znova zakopali do země.

„To je korsta, ve které leží ten, kdo dostavěl tyto chodby,“ řekl mi průvodce. „Zde složíš přísahu, a abys stvrdil svá slova, políbíš na čelo jeho úctyhodné ostatky.“

Při těch slovech zapálil voskovou svíci o tloušťce pořádné kulatiny, jež stála na konci rakve. Knot prskal a čoudil, ale zvolna se rozhořel. Uviděl jsem po obvodu rakve se táhnoucí nápis hlaholskými písmeny. Nápis pravil: „*Já, Jaromír, jsem prací přetěžkou stvořil chodby tyto zde a pět démonů si silou tajných slov podmanil a zde k bdělosti věčné přidržel. Necht' přinášející jest propuštěn, a na odnášejícího ať slova tato dopadnou.*“

Otevřeli jsme rakev a mému zraku se ukázal nabalzamovaný nebožtík s hustým šedým plnovousem, oděný do zlatem protkávaného roucha. Ležel poněkud obrácen na pravou stranu, jednu ruku měl pod hlavou a druhou na pozlaceném páse. Levá noha byla trochu pokrčena v koleni a nadzvednuta. Nepodobal se nebožtíku, spíše spícímu starci s popelavě šedým obličejem.

Podzemní člověk mi řekl, abych se postavil k nohám, a sám stanul na podstavec pod rakví u hlavy. Jeho pohyb rozvlnil plamínek svíčky a mně se na okamžik zdálo, jakoby nebožtík mrkl. Do nevýslovného ticha zazněla slavnostní slova přísahy, kterou mi průvodce četl z pergamenového svitku vytaženého zpod hlavy nebožtíka.

Slova byla tak slavnostní, kletby tak děsivé a okolí tak nezvyklé a nečekané, že se mi až zatočila hlava. I můj průvodce zbledl a celý se roztřásl. Náhle, jakoby ztratil oporu, upadl. Současně s řinčením dopadl na podlahu svícen a svíce uhasla. Zavládla neproniknutelná tma a ticho. Začal jsem ho volat. Némé mlčení a slabá ozvěna byly tím jediným, co odpovídalo na mé volání.

Jako blesk mou myslí proletěly strašné obrazy z legend a skutečných událostí, a také skutečnost, že nemám zápalky. Cítil jsem, že v tomto němém tichu a v temnotě, jež mi působila bolest v očích, se po právě prožitém nervovém otřesu nacházím na hraně ztráty vědomí. V mozku začala instinktivně a zoufale bušit jedna jediná myšlenka: musím být klidný, musím být klidný! Cítil jsem a chápal, že jediná záchrana spočívá v zachování klidu. S rukama nataženýma kupředu jsem se jako náměsíčník vydal kupředu, abych našel zděné lavice, které jsem viděl u stěn.

Sedl jsem si na lavici a počal zhluboka dýchat. V uších mi dunělo ticho, na jehož pozadí znělo jako pravidelný chod parní lokomotivy tikání hodinek v kapse a tepot krve v krční tepně a spáncích. Nedokážu posoudit, jak dlouho jsem seděl – mohla to být jen minuta, ale i celá věčnost.

Nakonec jsem se rozhodl najít svého průvodce a spolu s ním sirky a lucernu. S tímto cílem jsem se spustil s lavice a po čtyřech se plazil doprostřed. Brzy jsem nahmatal podstavec, na kterém jsem nedávno stál. Plazil jsem se kolem něj, protože jsem neměl tušení, na které straně se nacházím. Když jsem podruhé změnil směr, má ruka se dotkla čehosi mokrého a lepkavého. Pomyslel jsem si, že to je krev, že někde blízko leží můj průvodce a opatrně jsem natáhl ruku vpřed. Nahmatal jsem nejprve masivní kovový svícen a pak i lidské tělo. Pustil jsem se ještě blíže a hledal ruce. Srdce mu nebilo a jeho hlava byla mokrá a studená. V postranní kapse kabátce jsem nahmatal sirky a s radostí se pustil do zapalování, ale ruce jsem měl mokré a roztrřesené – sirky se mi lámaly nebo dávaly jen jiskry. Když jsem tak vyplýtvával nějakých deset kousků, došlo mi, že jich v krabičce není mnoho, a silou vůle jsem se ovládl, abych jich nevyplýtvával zbytečně ještě více. Mé úsilí vzpamatovat se mělo ten nejlepší výsledek a sirka se pozorně vyjmuta a rozškrtnuta o krabičku rozhořela, aby osvětlila strašlivou podívanou: přede mnou ležel nznak můj průvodce s rozbitou a zkrvavenou hlavou.

Od pravého oka až k uchu mu zela strašlivá krvavá rána. Sirka dohořela a zhasla. Teď jsem si teprve všiml, že nemám nic kromě sirek. Kam průvodce postavil lucernu, kterou zhasil poté, co zapálil svíci, jsem nevěděl. Sirek bylo jen několik. Umínil jsem si tedy užívat jich s moudrou opatrností. Proto jsem se zase začal plazit po podlaze. Po dlouhém hledání jsem našel a zapálil lucernu. Ve světle lucerny jsem se ujistil o smutné smrti svého průvodce. Jak se ukázalo, špatně nakročil, když sestupoval, a při pádu se udeřil spánkem o ostrý výstupek podstavce lucerny, kterou tíhou svého těla povalil. Když jsem zvedal těžkou lucernu, všiml jsem si na ní dole nápisu: „*Ty, jemuž jsou přinášeny oběti, přijmi druhého, jenž pil z kalicha tajemství*“.

III

Po přečtení podivného nápisu jsem se snažil uvědomit si jeho význam, a zdálo se mi, že připomíná zákon, vládnoucí v tomto podzemí. Musel snad Podzemní člověk zaplatit podle tohoto zákona svým životem za to, že mi odhalil tajemství? Avšak fakta říkala, že se stal „druhým, jenž pil z kalicha ukryté nauky“. Zachvátila mne pověřivá hrůza z obklopujících mne zdi a věcí. Cítil jsem se být ze všech stran obklíčen tajnými silami, které vědí, co dělají. Tyto temné prastaré zdi a černá dubová rakev s ostatky neznámého, avšak určitě geniálního ducha, tento tajemný nápis a nakonec mrtvé tělo člověka, který mi byl z nějakého důvodu blízký a drahý, ač jsem ho znal jen málo, svazovaly mé tělo tisíci slabých, ale ochromujících nitek neznámých tajemství.

Hlavní bylo to, že jsem byl zde, v těchto labyrintech, jedinou živou bytostí. Obrátil jsem se, abych ještě jednou pohleděl na milý stařecký obličej Podzemního člověka. Jaký byl můj údiv, když jsem

ho nespátřil na zemi, kde ještě před okamžikem ležel. Zmizení těla mne nanejvýš zneklidnilo a otráslou mnou do hloubi duše. Spoután neznámým, pocítil jsem ještě hlubší beznaděj a bezradnost. Pod dojmem nové záhady jsem při hledání svého průvodce pozvedl lucernu a rozhlédl se po sklepní místnosti, ale tělo, které jsem hledal, nikde nebylo. Zato jsem si až nyní povšiml, že místnost, v níž se nacházím, má třírohoun formu a je nahoře uzavřena vysokou klenbou.

Vybavilo se mi, že jsem kdysi četl popis slovanské svatyně v Retře, jež byla vybudována ve formě trojstěny, stejně jako nacházející se při ní sídlo, které mělo ze tří stran ohradu a tři brány: na východ, na jih a na půlnoc. Vzpomněl jsem si na jednu diskusi v mladé společnosti, kdy nám vážený vědec dokazoval, že i Homérem opěvovaná slavná Trója byla vystavěna na půdorysu trojúhelníku, a že všechny chrámy, stejně jako božiště staré slovanské víry, zasvěcené Největšímu, otcí bohů, byly nazývány Tróje. Ale má mysl se rychle zase vrátila k nezáviděníhodné situaci, do které jsem se v těchto sklepeních dostal. Právě jsem si umínil vrátit se zpátky po stejné cestě, když tu za mnou cosi zaskřípělo.

Když jsem se spěšně otočil, spatřil jsem rozevřenou stěnu a ve vzniklém otvoru, na pozadí sametově černé temnoty průchodu, bíle oděnou lidskou postavu s bílou, mitře podobnou pokrývkou hlavy. Stál jsem jako omráčen – byl jsem si jist, že jde o halucinaci. Zatím se ke mně počala bílá postava s váháním přibližovat. Hledě na ni doširoka rozevřenýma očima, poznal jsem s nemalým údivem tvář Ivana Ivanaviče. První, co mě napadlo, bylo projevit svou radost a podělit se o prožité hrůzy, ale on, jako by uhodl, na co myslím, pozvedl obřadně ruku, aby zadržel mé pohnutí, a řekl: „Neruš klid tohoto místa řečmi o svých obavách. Následuj mne!“

Mlčky jsme zamířili do průchodu, z něhož Ivan Ivanavič vyšel. On kráčel první a já za ním. Nyní jsem si teprve povšiml, že jeho bílý šat měl podobu dlouhé volné košile s širokým purpurovými lemy kolem spodní části i na rukávech. I jeho mitra byla na rubové straně krempy podšita purpurovou látkou. Rovnoměrnou a pravidelnou chůzí jsme šli širokou chodbou, na jejíchž stěnách byly stářím vybledlé malby a jakési nápisy, lemované ornamenty. Podlahu tvořily čtverhranné kamenné desky. Tak jsme v tichosti prošli alespoň 200 kroků, až jsme se nakonec zastavili před zdí, jíž chodba končila.

Ivan Ivanavič pozvedl ruku a holí, o kterou se opíral, silně stíkl terčik nad hákem, visícím z klenby. Nehybná stěna, před níž jsme stáli, se nejdřív zatřásla, a pak se začala pomalu spouštět. Před námi se otevřela kulatá místnost, jejíž zdi i strop byly pokryty malbami, dlažba pak mozaikou. Sál byl docela prázdný, jen po pravé straně u zdi stála tři kamenná sedátka.

„Zde, na těchto zdech,“ začal Ivan Ivanavič, „jest zobrazena podstata naší staré víry, jejímž základem byla trojitost všeho jsoucná. Nahoře jsou zobrazeny nebeské síly, uprostřed pozemšťané se svými starostmi a dole záhrobní svět, jeho vládcí i obyvatelé. Každý z těchto světů se pak podle staré nauky dělil na tři základní charaktery. Všechny nauky náboženské, od samého počátku existence uvědomělého lidského myšlení, uznávaly tuto trojitost věcí. Chaldejsko-babylónští kněží již mnoho tisíc let před námi měli pověst nejlepších astronomů na světě i nejlepších znalců matematiky, bez kteréžto nauky astronomie jest nemožná, a kromě toho nejstarších nositelů lidského poznání. Jako svatou Trojici uctívali bohy Anu, Ea a Baala. Anu je pán hvězdného nebe, prvorozený a nejstarší, otec bohů. Ea je nejmoudřejší, nejlepší z bohů, učitel a vůdce všech smrtelníků. Baal je syn Ea, který stvořil z chaosu a temnoty zemi a oddělil od sebe navzájem všechny tvory a věci, jež utvořily smrtelný svět, jak ho nyní známe.“

V Indii tvoří Trojici Brahma, Višnu a Šiva. Funkce, připisované jednotlivým osobám této Trojice, jsou tytéž, jako u Chaldejců. Ani řecké myslí nebylo cizí pojetí trojitosti síly, vládnoucí světem. Zajímala se o něj především škola platoníků, od nichž převzalo dogma o Trojici křesťanství.“

Po tomto vstupu pozvedl Ivan Ivanovič ruku, ukázal na malbu a řekl: „Uprostřed klenby vidíme tři postavy slovanské, lépe snad dáko-gétské Trojice. První z nich je Nejlepější (Optimus), otec bohů, bezejmenný. Jména, jež mu byla dána různými národy: Bag, Bog, Deos, Dievae, Got, Elohim, Alláh, Adonai – to vše jsou jeho přívlastky, stejně jako naše Nejlepější, neboť jeho jméno vyslovit nelze. Bylť ctěn naším lidem již velmi hluboko v minulosti. Dá se říci, že většina řeckých mýtů velice těsně souvisí s našimi prapředky – Géty, s nimiž se Řekové velmi brzy setkali na březích Dunaje a navzájem se dělili o tajemství nauky. Dokonce naše dnešní země byla Řekům v dobách, kdy vznikaly jejich první mýty, známa. Svědčí o tom Homér i jiní starořeční básníci, obzvláště pak vyprávění o Apollónovi a jeho synu Faetónovi, která nám svými půvabnými verši zprostředkoval Říman Vergilius, a také mýty o Prométheovi, Orfeovi, Asklépiovi aj. Nacházíme tedy u starořeckých spisovatelů zprávy, že Slované věřili v zásvětní život a po smrti doufali v setkání se Zemelčicem¹, jenž žil nějakých 600-650 let před Kristem².

Druhou osobou slovanské Trojice, již odpovídá chaldejsko-babylónský Ea a indický Višnu, je Odvěký Osud, jenž dal zákony života všemu živému, rozhodl osud, sudbu a určil jeho konec, skon³. Stejně jako ostatní bozi měl i Odvěký Osud mnoho různých epitet, která byla z neznalosti někdy přijímána jako jeho pravá jména. Mezi tato jména patří Prova, Prava, Tur. V jisté starobylé saské kronice se nacházejí vyobrazení staroslovanských bohů z dob pokřtění Slovanstva, mezi nimiž vidíme obětní sloup s popisem „Prouo“. Tento obrázek vypovídá o tom, nakolik byli tehdejší křesťanští apoštolové ovlivněni mazdaizmem, babylónskými démony a džiny, a jak málo věděli o tom, co ničili. Konu-Prově-Turovi nevztýčovali totiž obětní sloupy, nýbrž mu zasvěcovali svaté duby a háje. Na takovýchto místech, ohrazených a majících dvě protilehlá vrata, se ve zvlášť určené dny scházeli starší konat soud. V případě, že byl někdo pronásledován, mohl se v hrazeném prostoru ukrýt, a i kdyby šlo o vraha, nesměl se ho nikdo dotknout: právo totiž nedělá ani převaha síly tělesné, ani násilí.

Třetí osobou slovanské Trojice, odpovídající babylónskému Bélu a indickému Šivovi, je Sitivrat, Siva. Chaldejci považovali Béla za boha podsvětí, království věčné temnoty, domu, „ve který všichni vcházejí, avšak odkud nikdo nevychází“. Indové nazývají Šivu mstitelem. Není bez zajímavosti poukázat na jednu zvláštnost: Indové uctívali Šivu-Išvaru v místě zvaném Rudry, Slované pak v Retře.

A kdybychom nevěděli, že dáko-gétské mýty se prostřednictvím Řeků dostaly do Babylónie a Egypta na jedné straně a do Indie na straně druhé, mohli bychom být nezvyklou náhodou homofonií překvapeni.

V sanskrtu se vyskytuje epiteton, jímž byl obdařen Šiva: Aghora, který jest velice podoben našemu Jarý, Jarilo, Jarovít. Symbolem Sitivrata (životaběhu) - Jarily byl nepohasínající oheň: Živec, Žinč, Žnič (mizející), jehož věčné oltáře stály všude, kam jen sahala víra Slovanů. Letopisy nám říkají, že takové věčné ohně se nacházely ve Vilně, Velikém Novgorodě, a u západních Slovanů ve Žnině,

¹ Pověřili jsme vedoucího našeho nakladatelství, aby se dozvěděl více o Zemelčicovi, a obdrželi jsme tyto informace:

„Legenda o Zemelčicovi jest známa téměř všem ze starověkých autorů? Herodotus IV, 93, 94; Arian expedit Aleksandri lib I; Hellanikus (etymolog. magn. voce; Pomp. Mela II, 2; Strabon VII, 2977). O slovanském lidu (...) praví se, že jest to nejstatečnější a nejspravedlivější slovanský národ; věří, že po smrti jdou ke svému bohu Zalmoxisovi, kterého mají za tutěž bytost, jako Gebeleisise (Hérodotos). Někteří z Řeků dokazovali, že Zalmoxis byl otrokem Pythagorovým a mezi svými soukmenovci – Géty – rozšířil jeho učení o posmrtném životě (Strabón). To je rozhodně omyl, neboť Zemelčic žil podstatně dříve než Pýthagorás, nejméně o sto či sto padesát let. Chybné je též Hérodotovo tvrzení, že Gétové měli Gebeleisise? (Nejlepější – Optimus), za tutěž osobu jako Zemelčice, který šířil učení o jediné prvotní příčině, což znamená, že nebyl než zbožštěným člověkem. Z novějších autorů o Zemelčicovi psali de Brosse a d'Anville v memoires de l' acad. des inscript. T.XXXV et XXV a též Ernest Gotfried Grodeck v úvahách, de immortalitatis quam Getis persuasisse dicitur Zamolxo ratione; a také zde: Graecorum de Zamolxide fabule. Poznámka vydavatele.

² Od spisovatele Meandra se dozvídáme (323 př. n. l.), že Zemelčic hlásal učení v hlavních rysech velmi podobné buddhismu, jež však vzniklo z hlubin duše dáko-gétského kmene. Poznámka vydavatele.

³Κρόνος(řec.) - čas. Kon – kruh, kruh roku – jako něm. Gott - rok

Hnězdnu a Žulině v Pomoří. Všude, kde existují nebo existovaly první křesťanské svatyně, zasvěcené proroku Eliášovi (Iljovi), znamená to, že byly budovány na místech kultu věčného ohně. Neboť Ilja v počátcích křesťanství zastupoval Jarilu. Takové chrámy se nalézaly v Minsku, Vitebsku, Smolensku, Polocku i v jiných městech. Kněží, kteří sloužili Jarému, byli nazýváni vědunové, vědači, vjatači a vjacvjahové, neboť prorokovali budoucnost. Necht' nejsme udiveni tím, že mstící síle se dostalo přívlastku „bílý“, tedy „jarý“, „výrazný“. Tak bylo činěno pro její udobření. Neboť až do nynějších časů uchovává lid dávnou tradici a nazývá oheň bahačem, teplem nebo světlem, aby si nerozhněval zlou sílu. Stejně tak strašnému Lesnímu muži říkají Dobrák nebo Zelený, a černý duch bažiny jest zván Bílým, oním, tím a až pod vlivem novějších myšlenek nečistou silou.

Prapůvodní síle, prvotní příčině, Nejlepějšímu náleží úcta všeho živého. Je tím, kdo položil základy všemu, je tím, o kom brahmán zpívá ve svých hymnech:

*Jsem nesoucí i cesta, svědek i kníže,
Vlast, přítel, útulek;
Prvotní příčina, cíl i jsoucnost věcí.
Jsem ochránce i věčné sémě*

Když Orfeus, pocházející z gétského lidu, sídlícího tehdy v Trákii, přinesl do Řecka učení o jediném Nejlepějším, ptali se Řekové orákula, co je Bůh, o kterém káže Orfeus? A orákulum nazvalo Nejlepějšího světlem (ραδ), myšlenkou-slovem (λόγος) a pramenem života (πνεύμα), kterážto jména označují jedinou prvotní příčinu, světlo ducha, radost bez soužení, prvotní studnici poznání, ověčenou nejvyšší pravdou.

Odvěký Osud dal právo a zákon lidem, zvěři, ptákům, plazům, rybám, rostlinám a vůbec všemu, co žije, rodí se a umírá. Zákony jím stanovené jsou věčné a neporušitelné. Hlavními z míst v našem kraji, kde mu byla vzdávána úcta, byly Turau a okolí Skryhalava, nedaleko od Turava, kde se dodnes dochovaly zbytky takzvaných kyklopských staveb v podobě obřích kamenných bloků. Za symbol spravedlnosti Slované považovali bílého býka – tura. A třebaže již je to velmi dávno od dob, co naši lidé na staré bohy zapomněli, přesto má poleský (hrodněnský) kraj ve znaku tura, symbol Odvěkého Osudu.

Pod touto Trojicí vidíme dále sedm osob s jejich symboly: to je sedm hlavních sil, jež vládou světem. První je Kon, Koňaz, a jeho symbol – slunce; druhá Kněžic, neboli Měsíc, se svým symbolem - srpem dorůstajícího měsíce; třetí Jarilo a jeho symbol – hvězda Mars, čtvrtá Radigost a jeho symbol - planeta Merkur; pátá – Perun Hromovládce, šestá Hromnice se svými symboly: Venuší a kukačkou; sedmá Lada, Ladon, a její symbol - Saturn. Každému z této sedmy je, jak praví runové nápisy pod obrazy, zasvěcen jeden den v týdnu: neděle – sovník, pondělí – měsíček, úterý – jarec, středa – rodovník, čtvrtek – peruněk, pátek – hromnice, sobota – ladič. Pod těmito sedmi postavami je dvanáct symbolů, jež náleží 12 znakům zvěrokruhu a nad nimi čtyři větry, jež přebývají na čtyřech světových stranách: Ustok, páchnoucí suchem; Irej, přinášející teplo; Suton, s nímž přicházejí mraky a déšť; Sivěr, přinášející chlad. Střední pás fresek obsahoval scény ze života lidí, zvířat, ptáků, ryb, rostlin a jiných na zemi, ve vzduchu a ve vodě, s jejich proměnami a a celým životaběhem.

Zcela dole bylo zpodobeno království smrti, dům věčné temnoty se svými obyvateli. V prvním pláň byly dvě hlavní postavy: Lítič, Lítý (Pluto), neboli Kostěj Nesmrtelný, a jeho žena: Marva. První vyhlížel jako hubená nestvůra se zlyma očima a ostrými lidskými rysy, druhá měla stařeckou ženskou hlavu, na níž se místo vlasů kroutili syčící hadi. Její masitý trup spočíval na čtyřech tlapách a byl ukončen dračím ocasem. Kromě těchto hlavních postav bylo vidět nestvůrné duchy zasněženého kraje a nekonečné množství bledých lidských postav.

Mozaika na podlaze byla pokryta symbolickými znaky, jejichž význam jsem neznal a na něž jsem se neodvážil zeptat.

„A nyní,“ pravil Ivan Ivanavič, „abychom se dostali dále v labyrintu, musíme se posadit do těchto křesel.“

IV

Očarován vznešeností obrazů, nastíněných Ivanem Ivanavičem, zeptal jsem se ho: „Proč to všechno propadlo zkáze a zapomnění?“

A Ivan Ivanavič řekl:

„Hérodotos vypráví, že země severní Evropy byly po Indii nejlidnatější. Severní národy, zvané Hyperborejci, se věnovaly lovu, dobytkařství a obdělávání půdy. Ovládaly řemesla a obzvlášť měly v oblibě poznávání přírody, protože byly nositeli vysoké nauky. Z břehů hérodotovského moře, nynějšího Polesí, pocházel veliký indický reformátor, Ráma. Alén – Hyperborejec přivedl ze severu kolonii učenců, kteří se v Řecku stali kastou kněží a položili základy kultu Apollóna a Artemidy na ostrově Délu.

Ze severu, ze slovansko-gétské země, dorazil do Řecka Orfeus, zakladatel měst, učitel umění a řemesel. Ze severu přinesl Prométheus oheň, za což byl nemilosrdně potrestán. Prométheus, první civilizátor Řecka, přikovaný za to ke kavkazské skále, podle Aischylových slov naříkal: „Bohové, děje se mi křivda! Slyšte, co jsem vykonal pro smrtelníky. Díky mně se stali ze zvířat, jimiž byli, lidmi. Slepí a hluchí jako mury bloudili bez práv a pořádku, neuměli stavět příbytky, ukrývali se v jeskyních, vedli nejistý život a neodlišovali čas ani roční doby. Já jsem je jako první naučil poznávat pohyby hvězd, naučil je písmu, počtům, dal jim paměť – matku múz a naučil je lovu. Za co mne trestá závistivý Zeus? Snad za světlo, které lidi přibližuje bohům?“

Řeční spisovatelé sami vypovídají, že na sever od nich žijící severní národy přinesly do Řecka nejen některé dovednosti, ale také celou náboženskou soustavu, vědy a umění. Slovanské národy, například Kureti, Qiriti či Kriviti, užívaly runové písmo dlouho předtím, než do Řecka dorazil fénický Kadmos. Jejich stavby připomínaly stavby Kyklopů a vynikaly nezvyklou odolností. V prvních jejich sídlech, například na horách Olymp, Helikon a Pandeia, ponejprv zrodilo se náboženství, hudba a filosofie, jimiž se Řecko později proslavilo. Odsud vyšel Apollón, jenž se tu věnoval pastýřství, Orfeus (ορφνισος – temný), pravděpodobně, stejně jako Homér, slepý, zde svou výmluvností udobřoval divou zvěř a zjemňoval divokost domorodých barbarů. Za čarovného a smělého pění jeho lyry mění se pole v města (řecky město – πόλις). Alenas, Thamaris i Linéos, stejně jako Orfeus, přesvědčují ve svých řečech domorodce, aby zanechali lidských obětí bohům, a též se zdá, že je měli k tomu, aby se zřekli lidožroutství.

Jsou však mezi národy také mezi jednotlivci, takoví, již jsou předurčeni být nejen mesiáši lidstva, ale i jeho vykupiteli. K těm patří i národ Gétů a všechna jeho plemena. Vidíme, že Prométhea za dobrodiní, které lidem prokázal, přikovali na kavkazskou skálu. Orfea rozsápaly opilé, šílenství propadlé ženy. Fthijští Pelasgové byli za to, že se nedrželi pohanství, Řeky pobiti a utopeni v moři. Tróju, oporu Slovanů mezi Řeky, Řekové zbořili. Nakonec Řekové nadobro opustili své dárné učitele a civilizátory, ničili je a snažili se je pošpinit před tváří dějin tím, že jim nepravdivě připisovali nelidské zvyky a čarodějnictví.

Předtím, než se národ Gétů stal nositelem nauky a vybral si spásitelskou dráhu, musel sám projít řadou vnitřních proměn a reforem.

Prvním reformátorem byl Zarada. Před ním měli Gétové společné ženy i majetek. Lid věnoval se toliko lovu. Zarada učil řemeslům a ustanovil, že si v určený den – jednou za rok – muži mohou svobodně zvolit ženu a ženy muže. Každoročně měl muž právo změnit ženu a žena muže. Tento den byl zván Kupalle, protože toho dne byli kandidáti ženitby povinni očistit se ohněm a vodní lázní. Každý pár mohl mít svůj majetek a mohl se oddělit od společnosti. Nikdo nemohl mít zisk z cizí práce. Každý udržoval pořádek ve své rodině a doma byl svrchovaným suverénem. Za křivdy, učiněné sousedovi, trestalo sousedské shromáždění. Ale rodiny se počaly množit, a otcové pomalu ustanovili patriarchát, ničím neomezenou vládu hlavy rodiny nad všemi jejími členy. Patriarchové tehdy jen neochotně propouštěli kohokoliv z rodiny, a rodiny rozrůstaly se na 100 až 200 duší. Vlastnictví v rodinách bylo vlastnictvím rodinným, neboli, jinak řečeno, vlastnictvím patriarchy, stejně jako všechny ženy v rodině. Rozšířila se všeobecná nespokojenost.

Tehdy se prohlásil druhý reformátor: Bohověj, jenž postavil do popředí kastu kněží. Byla vyhlášena kněžská diktatura; země, náležející Bohu, byla dána do vlastnictví hlavního chrámu, a podle ní byly po celé zemi vytvořeny místní svatyně. Všichni obyvatelé, rodiče i děti, museli stejnou měrou pracovat na bohy a chrámy. Za nejposvátnější práci byla považována práce oráče. Jejím symbolem byl vybrán bílý býk, kterého v chrámech obzvláště uctívali. Za takového pořádku oráč sám brzy klesl do stavu němé tváře, za niž rozhoduje hospodář. Aby potlačili narůstající revoluci, přijali kněží určité ústupky: hlavám rodů dali práva, rovná právům kněží. Vznikla duchovně-aristokratická vláda, která pod zástěrkou vůle bohů vydávala příkazy jejich jménem, přičemž měla na zřeteli v první řadě svůj prospěch. Tato trojice - duchovenstvo, starší a bohové – si nadlouho podrobila zbytek národa. Ale v té době začaly nájezdy sousedních kočovných národů, a obrana před nimi pozvolna vytvořila třetí stav – vojenský. Do spolku bohů, kněží a starších museli být přijati i vojáci.

Když se podíváme na naše pohádky, objevíme tam tuto historii zachycenu v symbolické podobě. V rolnické rodině se narodí třeba nějaký Kulihrášek, nejsilnější ze všech siláků, co jich na světě je. Když povyroste, vydá se bojovat se zlem na zemi a postupně si vybere další dva, později tři bohatýry, kteří se nakonec spolu spiknou, aby se ho zbavili, a hodí ho do bezedné propasti. Ale Kulihrášek se dříve nebo později dostane z propasti, zahanbí své přátele a vezme do rukou vládu nad světem, jemuž dá klid a štěstí.

Pod vládou starších a duchovenstva, posílenou vojáky, získávají v řecké symbolice oráči podobu jednookých Kyklopů, později pak hloupého slepého Polyféma.

Avšak to ještě není konec. Cizinci, přijímaní zpočátku jako hosté, si začali slovanské národy podmaňovat a postupně z nich dělali své otroky. Nejvyšší třídy, aristokracie a duchovenstvo, splynuly s cizími vládci.

Jde zde o tutéž historii jako v Itálii, kde mnoho let před založením Říma žili Etruskové, národ vyspělé kultury. Cizí družiny si je podmanily, udělaly z nich své otroky, a poté, co přežili jejich kulturu, je cizinci v dějinách ukázali jako divochy, kteří za nic nestáli. O zázracích umění, řemesel a vědy, o vysoké vzdělanosti Etrusků se dnes dozvídáme jen díky vykopávkám jejich pohřebišť a měst. Etruská civilizace zanikla ve válkách cizinců s místními obyvateli. Později pak, za časů Scilionových, byly všechny památky etruské kultury, jejich knihy a výtvořiny jejich geniálního ducha nemilosrdně ničeny. Etruská kultura navěky zanikla. Řím o ní mlčel nebo ji častoval urážkami a posměchem.

Pod úderem cizích nájezdníků upadla i naše kultura, obzvláště v době, kdy Normané pokřtili Slované. Je třeba mít na paměti, že mytologie mnohých národů nemá nic společného s teosofií, což nám ukazuje mytologie římská. Soudím, že je potřeba na to upozornit, aby bylo pochopitelnější, co z naší mytologie náleží k teosofii, a co je toliko symbolickým vyjádřením historie národa.

Máme pověst o Saturnovi, za jehož vlády byl na zemi zlatý věk. Saturn byl bohem patricijů. Tato legenda pochází samozřejmě od patriarchů, vzpomínajících na svou někdejší neomezenou vládu. Marně by v ní někteří chtěli vidět pesimismus klasických národů, které mluvily zpočátku o věku zlatém, později o stříbrném, měděném a nakonec železném, prý chtěly říci, že na světě je čím dál tím hůře. Ne, na tento příběh je třeba nahlížet z úplně jiného úhlu.

Saturn začal požírat své vlastní děti.

Tuhle bajku si už vymyslela kasta kněží, která se tak bouřila proti všemocnému patriarchátu. Později římskými kněžimi stanovený pořádek dával moc do rukou bohatých rodin, „dal starším bratrům právo božské i lidské“ - ius pater (odsud Jupiter), čímž činil křivdu mladší, právům zbavené, rolnické skupině obyvatelstva. Vznikli patricijové (páni), a plebejci (sedláci). Patricijové tonou v přebytku a přepychu, zatímco plebejec má za svou krvavou práci leda výprask bičem nebo metlou. A tu se v římských bájích vypráví o tom, jak se Venuše, žena plebejce Vulkána, zapletla s patricijem Marsem. Vulkán, jenž nemohl snést takové zneuctění, omotal spící Venuši a Marse sítí, pod ně položenou, a vytáhl je na světlo, aby se všichni dozvěděli, že plebs kuje pikle a beztrestně si přisvojuje práva patricijů. Tím urazil Apolla, ochránce práva. Celý Olymp byl zneklidněn. Apollo od takové urážky až oněměl. Někteří z bohů se smáli, zatímco jiní vyjadřovali zlost a pobouření. Jupiter strašlivě zahřímá: „Quos ego!“ Když však viděl krásnou Venuši tak zneuctěnu, pravil: „Už toho bylo dost... Na Vulkána nic neplatí – quem ego! Za vměšování se do mého sporu s Junonou ohledně poskytnutí práv plebejům jsem ho nedávno tak nakopl, že sletěl na zem a zlomil si nohu.“

V obtížné situaci Jupiterovi pěkně třeští hlava. Jak má odstranit nesoulad v řadách svého lidu, když požadavky lůzy stále rostou a patricijští bohové jsou vytrvale tvrdohlaví?

„Vulkán a Merkur mi nedají pokoj od doby, kdy se povedlo Marse s Venuší chytit do sítě.“

„Jsme čtyři,“ praví Merkur, „postav se, Nejvyšší, na naši stranu, a věc bude rozhodnuta.“

„Nejvyšší radu bohů nepřehlasujeme, šest hlasů je proti pěti,“ odpověděl Jupiter.

„Co dělat? Hlava mi třeští, co mám dělat! Je to k nevydržení – stvořím Minervu. Vulkáne, udeř mi kladivem do hlavy, sem, sem!“

Vulkán splní rozkaz. Když se seběhnou bozi, zděšení pohledem na otcovraždu, uvidí po zuby ozbrojenou novorozenou bohyni, jak vychází z Jupiterova temene. A je to Minerva, bohyně moudrosti.

„Plebejci se hlásí o svá práva, říká Merkur.

Počali hlasovat. Šest proti šesti!

„Já mám právo dvou hlasů!“ vykřikl Jupiter.

A boj o práva lidu byl vyhrán.

„Přines jim tedy právo na zemi!“ křikl Jupiter. „Já si promluvím s Junonou a myslím, že jim dá i právo na svobodné manželství.“

Merkur, který vykonával službu posla, zanesl novinku na zem. A plebejci obdrželi práva lidská i občanská. To všechno se přihodilo díky tomu, že bůžci se nedrželi práva, díky shovívavosti Jupiterově a záletnosti Venušině, jak později vysvětlovali kněží. Merkur, bůh kupectví a řemesel, nosí rozepnutý plášť a slouží všem, kdo platí: bohům i lidem, nebi i zemi. Stará se o zloděje a podvodníky. Pod jeho dohledem roste nová aristokracie – aristokracie peněz. Do jejích řad náleží všichni ti, o koho se stará Merkur. A práva tohoto stavu museli bozi schválit jménem svých klientů, patricijů. Nehledě na to, že Jupiter rozhodl o právu na zemi již dávno po svém, toto právo je dodnes nespravedlivé. A tak tomu bude až do doby, než se každý národ stane pánem ve svém kraji, do té doby, než se každý, kdo v potu tváře obdělává zemi, stane podle práva jejím uznaným a

posvěceným pánem.

Ten čas je již nedaleko!

V

V tu chvíli, kdy se Ivan Ivanavič, dohovořiv odmlčel a já se oddal rozjímání, obklopilo nás mlčenlivé ticho, z něhož se k nám odkudsi nesl tichý sborový zpěv. Zpočátku byl onen zpěv tak tichý, že splýval s údery srdce a šuměním krve v žilách. Ale postupně, jak jsem napínal sluch a soustředil se naň, rostl stále a nakonec už napořád získával na síle. Když se zpěv oněch mnohých hlasů začal přibližovat, pohlédl jsem tázavě na Ivana Ivanaviče.

„To zpívají naši starci,“ řekl klidně.

„Cože? Jsou snad tyto podzemní prostory obydleny?“ podivil jsem se.

„Jsou. Život v tomto podzemí trvá od pradávna. Možná jste slyšel od lidí a četl v takzvané etnografické literatuře o propadlých městech, chrámech a kláštorech. Neslyšel jste snad o neviditelném městě Bohocku, nacházejícím se právě zde, u Polocku? Druhé takové město, jež se nachází u Homelu, popsal ruský spisovatel, který ho nazval Kitěž. Na územích, jež byla v epoše před Kriviči obydlena Góty, jsou taková města...“

S údivem jsem hleděl na Ivana Ivanaviče a sám jsem nevěděl, co mám o tom všem soudit, natolik bylo vše, co jsem slyšel i viděl, neobvyklé pro můj rozum, že jsem si přejel rukou po obličejí, abych se přesvědčil, že to vše není halucinace, že nejde o sen... Ale smysly mne neklamaly...

Ivan Ivanavič vstal, otevřel dveře ve zdi a vedl mne dlouhou a širokou chodbou, až jsme se nakonec ocitli ve velkém a světlém sále. Nebyly tam svíce ani lampy – světlo v sále zářilo jakoby samo od sebe. Zdi byly zaplněny všelijakými knihami a rukopisnými svitky. Ivan Ivanavič přikročil k jedné z polic, vyňal pergamenový rukopis a pravil: „Toto je svědectví poutníka, jenž pobýval v naší zemi několik set let před arabským spisovatelem Al-Mas'údí, který jeho poznámky opsal ze starých rukopisů do své knihy v podobě zvláštní kapitoly (Rýžoviště zlata a doly drahokamů, 62). Zde je řeč o slovanských městech a chrámech. Dnešní archeologie nenachází trosky těchto měst a chrámů na zemském povrchu, neboť byly podivuhodným uměním našich starodávných inženýrů ukryty v zemských hlubinách, právě jako chrám, v němž spolu právě stojíme. Pohléd'te, co je o něm napsáno v této knize:

„Z těchto chrámů jeden jest vystavěn na hoře a je divem světa, a jak praví znalí lidé, příkladem architektury a opracování nejrůznějšího kamene, užitého pro onu stavbu. Jsouť tam shromážděny drahé kameny nevýslovné ceny a znaky, hovořící o budoucnosti.“

„Vše, co zde stojí psáno, je svatá pravda!“ řekl Ivan Ivanavič, když ukládal knihu na místo. „Nyní půjdu na chvíli za našimi starci, a vy si prohlédněte nejvzácnější knihovnu na světě.“

„Povězte mi, prosím, kdo jsou oni starci a jak tu žijí?“

„Pohléd'te na tento sál,“ řekl Ivan Ivanavič, „neuvídíte zde žádná svítidla, ale je tu světlo a teplo. To proto, že stěny sálu jsou pokryty prvkem, podobným rádiu, z něhož se skládá slunce. Pod oním světlem mohou žít lidé i rostliny, aniž by to bylo jejich zdraví na škodu. Tento prvek je zde užit jako omítka. Kromě světla a tepla má ještě i jiné účinky: na koho stále dopadá jeho světlo, toho nestihne stárí, které je důsledkem zvápenatění oběhové soustavy lidského těla. Pod vlivem tohoto světla se nemůže vápno v těle usadit - díky tomu člověk zůstává stále téhož věku a neumírá. Nyní se

nacházíme v hloubce asi tisíc metrů pod povrchem země, a přesto dýcháme svěží vzduch – to proto, že tento prvek, zvaný getin, pohlcuje kyslíčnick uhlíčitý. Tak zde žijí dávní učenci, kteří opustili místa divokého pozemského zápasu a věnují se vědě a uměním ve svých rozsáhlých, dobře vybavených knihovnách a laboratořích. Pracují a čekají na chvíli, kdy bude třeba, aby se navrátili ke svému lidu. Jedním z nejdůležitějších objevů z těch, které tu učinili, je krivin, umožňující rozložit každou věc na prvočinitele a z prvočinitelů složit cokoliv jiného. Například z částeczek vzduchu a vody lze stvořit kámen, zlato, chléb, tuk... a naopak, každou věc lze přeměnit na jinou. Například právě tento dlažební kámen lze přeměnit na chléb či na zlato, ve vzduch, anebo v olej jakékoliv chuti. Neboť prvotní částice všeho jsou tytéž, vše závisí toliko na tom, jaké směřování je dáno jeho praatomům. Tento nesmírně významný objev, učiněný našimi starci, vyřeší na Zemi sociální otázku... Otázku výživy lidstva.“

V tu chvíli kdesi opodál zazněl zvonek. Ivan Ivanavič mi podal na rozloučenou ruku, vešel do chodby, jež se počínala po levé straně sálu, a řekl: „Vy se zde, myslím, jako milovník knih nudit nebudete.“ Neztrácel jsem čas a počal zkoumat knihy. Ta část knihovny, kde jsem se nacházel, se skládala z děl starých arabských, řeckých, indických a egyptských spisovatelů. Obří folianty, psané na pergamenu a hedvábných látkách, pokrývaly všechny stěny: dole, u zdi, byly v dubových, stříbrným plechem pobitých truhlách uloženy v různých jazycích psané svitky. Z plánu knihovny, vyobrazeného na mramorové desce uprostřed sálu, jsem vyrozuměl, že slovanské knihy se nacházejí ve třetím sále nalevo. Spěšně jsem se tam vydal.

V tu chvíli upoutal mou pozornost jakýsi zvuk shora. Zvedl jsem hlavu a povšiml si, že ze zdi se vysouvá masivní kamenný blok v podobě stolu, s hlubokými výdutěmi na dolní straně. Na stole se nacházela celá řada stylových mís ze žlutého kovu, na nichž bylo rozloženo čerstvé ovoce a pochutiny. Uprostřed se pak vyjímal láhev kořalky. Když jsem přistoupil ke stolu, povšiml jsem si kartičky tohoto obsahu, psané rukou Ivana Ivanaviče:

„Vážený příteli, vše, co najdete na tomto stole, bylo právě připraveno za pomoci krivinu. Ochutnejte, zda to za něco stojí. Váš Ivan Ivanavič.“

Usadil jsem se ke stolu a během jídla se přesvědčil, že podané pokrmy prozrazují velké kuchařské umění. Pečeně byla horká a šťavnatá, příjemně uzené vůně; ovoce pak bylo podivuhodně čerstvé. Kořalka se táhla jako med a rozlévala se po těle ve vlnách příjemného tepla.

Poté, co jsem se posilnil, vyrazil jsem do slovanského oddělení knihovny. Bohatství, které jsem zde spatřil v podobě svitků a foliantů, bylo nepopsatelné. Spatřil jsem nejen kodex polockého letopisu, psaný rukou kněžny Eufrosíny, ale i letopisy z daleko ranějších dob existence našeho národa. Spatřil jsem knihy učení Zemelčičova, jichž bylo čtvero, každá o dvaasedmdesáti dílech. Knihy obsahovaly: morálku, občanské a státní právo, historii národa a výběr nejlepších tehdejších literárních děl. Celý jeden oddíl knihovny se skládal z knih, psaných hlaholicí, která, jak jsem se zde přesvědčil, byla daleko nejstarším, snad na půl tisíciletí, slovanským písmem, jehož znaky měly svůj původ ve slovanských hieroglyfech. Pečlivě zpracované tabulky vývoje slovanských znaků ukazovaly nejen proměny forem znaků, ale poskytovaly současně i chronologické údaje, které objasňovaly, že počátky slovanského písemnictví náleží konci čtvrtého tisíciletí před naším letopočtem. Bylo zajímavé na těchto tabulkách sledovat, jak z lidské postavy (zobrazované v hieroglyfech v její plné podobě), vznikl znak „az“ - „já“, tedy naše nynější velké „A“, v němž zůstaly z lidské postavy toliko dvě nožičky, a v podobě vodorovné čáry památka na pas, malovaný v někdejším hieroglyfu. Jak se po celá tisíciletí udržoval znak zmije (hada), a do našich dob se dochoval v slovanském písmeni „zelo“ „z“, stejně jako znak brouka (žuka) v písmeni „ж“, které dodnes připomíná broučka.

V oddělení architektury jsem uviděl podivuhodně krásné stavby v takzvaném gétském stylu. V oddělení písemnictví křesťanských časů byly s obzvláštní úctou uchovávány rukopisy prvních

křesťanských apoštolů Cyrila a Metoděje, o nichž je nicméně třeba, na základě znalosti, které jsem získal v knihovně, říci, že jakkoliv vskutku přeložili Písmo Sváté do slovanského jazyka takzvanou cyrilicí, ve slovanském písemnictví je o dobrá čtyři století předběhli různí křesťanští sektáři, především manichejci, paulikiáni a mesaliánci. Všichni tito sektáři psali slovansky řeckými písmeny, která přizpůsobovali slovanské řeči. Překlady kanonických knih do slovanské řeči předcházely překlady různých vyprávění, například: „Vyprávění o Adamovi“, „Knihy Enocha Spravedlivého“, „Vyprávění o Lamekovi a Melchizedekovi“, „Příkázání dvanácti patriarchů“, „Abrahámovo poselství Kristu“, „Evangelium podle Chámy“, „Evangelium podle Nikodéma“ a mnoha jiných.

Nakonec jsem se, unaven prohlížením knih, rozhodl knihovnu obejít - s tímto cílem jsem vešel do druhého sálu, z druhého do třetího a tak dále. Když jsem prošel nějakých dvacet sálů, naplněných knihami, ocitl jsem se před hlubokým výklenkem, v němž byla umístěna socha člověka s blýskajícima očima. Jak jsem se k soše přibližoval, z očí jí vycházela stále jasnější záře. Byla v nich cítit jakási přitažlivá síla. Když jsem stál od sochy asi deset metrů, nebylo již v mých silách udržet se – cosi nepochopitelného, nepřekonatelného mne táhlo kupředu, a žádnou silou vůle jsem se nemohl zastavit a nepokračovat dále. Socha byla ze žlutého kovu a výškou třikrát převyšovala člověka. Cítil jsem, jak mé tělo pod vlivem namodralého světla jejích očí slábne. V tu chvíli socha třikrát udeřila pravou rukou do štítu, který držela ve své levici. Trojitý ohlušující zvuk mne zcela paralyzoval. Ztratil jsem vědomí.

VI

Když jsem otevřel oči, uviděl jsem, že oblečen ležím v hotelu, ve své posteli. Oknem jasně svítilo slunce a vrhalo dva zářivé pruhy na podlahu vedle mého lůžka.

V tu chvíli někdo zaťukal na dveře.

„Ano! Dále!“ řekl jsem.

Dveře se otevřely a na prahu jsem uviděl Podzemního člověka. Přistoupil ke mně, pozdravil a posadil se u postele. Když jsem na něj pohleděl, spatřil jsem širokou, od ucha k bradě se táhnoucí, jizvu na jeho levé tváři. Hned jsem si vzpomněl na podzemí a vyskočil z postele. Stařec se mi díval do očí tvrdým ocelovým pohledem. Jeho pohled ve mně vyvolával pověřčivou hrůzu. Znovu jsem se posadil na postel.

Stařec se mlčky začal hrabat v nejspodnější kapse svého spencru a po jisté době odtamtud vytáhl dost pomačkanou obálku, kterou mi podal se slovy: „To je vzkaz od Ivana Ivanaviče.“

Rychle jsem vzal obálku, roztrhl ji a vytáhl lístek, na němž se psalo:

„Vážený příteli, zítra je můj svátek, a dnes večer Kupalle, svatojánská noc. Zastavte se k večeru, znovu si popovídáme o naší oblíbené historii. Pohoštění jsem uchystal podle svých receptů. Dozvíte se, zda mé kuchařské umění za něco stojí. Váš Ivan Ivanavič. Polock, 23. června.“

Spěšně jsem pohlédl na nástěnný trhací kalendář, který ukazoval datum 20. června.

To byl den, kdy jsem přijel do Polocku a večer byl na návštěvě u Ivana Ivanaviče.

„Kolikátého je dnes?“ zeptal jsem se Podzemního člověka.

„Kolikátého asi, to je jasné – třiadvacátého června,“ odpověděl mi s úsměvem.

„A kdy jsem byl u vás?“

„U nás jste byl především, v úterý, a dnes je, chvála Bohu, čtvrtek, zítra bude pátek, svatého Jana.“

Hlas Podzemního člověka se mi zdál jaksi skřípavý, zneklidňující – jako by piloval železo. Znovu mne obstoupila pověřčivá hrůza, a vynasnažil jsem se, abych se hosta co nejrychleji zbavil. Na

odchodu pronesl místo obvyklých slov na rozloučenou: „Ještě se uvidíme.“

Když jsem osaměl, připomínal jsem si postupně, obraz za obrazem, vše, co jsem viděl od chvíle, kdy jsem se vrátil domů z posezení u Ivana Ivanaviče. Ne, nesnil jsem. Přemýšlel jsem a přemýšlel, a znova jsem přicházel k závěru, že to vše byla skutečnost, že to vše se vskutku odehrálo. „Snad jsem si popletl data“, řekl jsem si, a abych se přesvědčil, vytáhl jsem z kapsy zápisník. Ano, opravdu: vyjel jsem z Vilna 19. června večer a dvacátého června ráno jsem byl v Polocku. Zazvonil jsem.

Když přišel pokojský, zeptal jsem se ho, kolikátého dnes je? Než mi odpověděl, v rychlosti řekl: „Dobře, že se, mladý pane, vrátili, protože jim včera přinesli telegram, a když tu nebyli, nevěděl jsem, co s ním mám dělat. Dneska je třiadvacátého. Ale kde jen tak dlouho byli? Když mi řekli, že odjeli na návštěvu, ani jsem, po pravdě, neuklízěl,“ a dal se do práce.

„Kdo ti řekl, že jsem jel na návštěvu?“ zeptal jsem se v rozrušení.

„No ten samej, co teď u nich ráčil být, Podzemník, jak mu u nás říkaj.“

Pak se zvedl a rychle vyrazil pro telegram.

Telegram byl z domova:

„Přijed' prvním vlakem, důležitá záležitost,“ stálo v telegramu. Byl jsem silně zneklidněn, neboť když jsem odjížděl, s žádnými „důležitými záležitostmi“ jsem nepočítal. Co se děje? Nemoc? Nešťastná událost? Proč se tam nepíše, o co se jedná?

Za takových úvah jsem si začal balit věci. Pak jsem si sedl a odepsal Ivanovi Ivanavičovi na jeho pozvání, že na jeho jmeniny nepřijdu, neboť mi z domova přišel telegram, který mne vyzývá k návratu. V závěru vzkazu jsem mu popřál všechno nejlepší.

Téhož dne pozdě večer jsem již byl doma. Ukázalo se, že se nic nestalo a telegram mi nikdo neposílal. A přesto na blanketu jasně stálo: „Odesláno z Vilna, přijato v Polocku“.

24. června ráno jsem si v novinách přečetl telegram z Polocku tohoto obsahu: „*Včera, 23. června večer, zemřel místní polocký archeolog a historik Ivan Ivanavič.*“